

Enita Kapo

IZMIŠLJENI KOŠMAR¹

THE INVENTED NIGHTMARE

Sažetak

Tekst je prikaz knjige Adama Curtisa Moć košmara (The Power of Nightmares), Homo Bosnikus, Sarajevo, 2005., 131 str.

Summary

The text is a review of Adam Curtis' book The Power of Nightmares, Homo Bosnikus, Sarajevo, 2005, 131 pp.

Iako sam naziv knjige *Moć košmara* autora **Adama Curtisa** navodi na djelo iz beletristike, nakon nekoliko pročitanih stranica čitaocu postaje jasno da se radi o fantastičnom djelu stručne literature. Autor na vrlo realan način, originalnim pristupom, rasvjetljava političke igre Amerike, s jedne, i terorizma, kao navodne prijetnje demokratskim zemljama, s druge strane. Međunarodni terorizam, predstavljen kao moćna i zla mreža s tajnim podružnicama u zemljama širom svijeta i prijetnja kojoj se treba suprotstaviti, zapravo je mračna iluzija koja se širi putem propagande svjetskih vlada, obavještajnih službi i međunarodnih medija. „Veliki dio ove prijetnje je izmišljotina koju su“, smatra autor „izvitoperili političari“. Upravo ti političari svoju moć i autoritet uspostavljaju i održavaju uz pomoć fantazija,

---

¹ Prikaz knjige Adama Curtisa *Moć košmara (The Power of Nightmares)*, Homo Bosnikus, Sarajevo, 2005, 131 str.

odnosno stvaranja današnjeg košmara predstavljenog u formi tajne zle sile koja prijete svijetu...

Knjiga *Moć košmara* zapravo predstavlja transkript dokumentarnog serijala koji je za britansku TV kuću BBC pripremio poznati novinar i publicist i jedan od najeminentnijih britanskih producenata televizijskih dokumentarnih programa – Adam Curtis. Prije nego što se počeo baviti producentskim radom, Curtis je predavao političke nauke na Oxfordu.

Moć košmara predstavlja studiju o novom političko-propagandnom fenomenu, a u centru ove priče nalaze se dvije grupe: **američki neokonzervativci i radikalni islamisti**, koji su zajedno doveli do nastanka današnjeg košmara. S obzirom na autorovu sposobnost da vjerodostojno i živopisno ilustrira političku zbilju modernog vremena, čitajući knjigu stječe se utisak da je pred nama još jedna epizoda BBC-evog dokumentarca. Također, autorova sposobnost uvođenja činjenica koje se ne očekuju proizvodi element iznenađenja i priču čini napetom i zanimljivom. Upravo ovi efekti doprinose tome da se knjiga od 130 strana čita u dahu.

Moć košmara sastoji se iz tri dijela. Prvi dio, nazvan „Baby it’s cold outside“, obrađuje period od 1949. godine, kada se pojavljuje **Sejid Kutb**, sredovječni školski inspektor iz Egipta. Na osnovu iskustva koje je stekao u Americi tokom ljeta spomenute godine razvio je moćan skup ideja koje su kasnije inspirirale teroriste, a lideri el-Kaide su iskoristili veliku nedorječnost Kutbovih teorija interpretirajući ih mnogo radikalnije nego što su one bile. Prvi dio knjige, dakle, obuhvaća period od pojave preteče međunarodnog terorizma do stupanja na političku scenu američkog predsjednika Billa Clintona (1993).

U drugom dijelu knjige, pod nazivom „Fantomska pobjeda“, osvijetljeni su mnogi događaji iz novije američke historije, prikazan je, još od početka hladnog rata, prisutni strah Amerike od prevlasti Sovjetskog saveza. U ovom dijelu Curtis otkriva šta se dešavalo *iza zavjesa* američke političke scene, šokirajući čitaoca podatkom da je upravo Amerika slala novac mudžahedinskim snagama otpora u Afganistanu i opremala ih najsavremenijim oružjem. CIA-ina agenti su obučavali mudžahedine tehnikama ubijanja i izazivanja terora, uključujući i pravljenje autobombi, a sve s ciljem urušavanja komunizma, odnosno Sovjetskog saveza. Zanimljivo je da kad je sovjetski lider **Mihail Gorbačov** odlučio povući ruske trupe iz Afganistana i Amerikanci i islamisti su bili uvjereni da su oni bili ti koji su ne samo pobijedili u ratu za Afganistan nego da su

i započeli uništenje „imperije zla“. Iz ovog trijumfa je izrastao mit da kroz agresivnu upotrebu američke vojne sile oni mogu transformirati svijet i dovesti do širenja demokratije. U ovom dijelu obrađen je još i pokušaj urušavanja ličnosti američkog predsjednika **Billa Clintona** sredinom devedesetih godina, kada je SAD-om dominiralo pitanje moralnog karaktera predsjednika. Međutim, sva hajka i pokušaj uklanjanja Clintona s mjesta predsjednika je propao, jer su ispitivanja javnog mnijenja uporno pokazivala da Amerikanci ne mare za ova moralna pitanja. Ovaj, drugi dio knjige, završava s 1998. godinom, kada su **Bin Laden** i **Zawahiri** na pres-konferenciji objavili početak novog džihada, a meta je bila sama Amerika. Ono što su Bin Laden i Zawahiri namjeravali učiniti imalo je dramatičan utjecaj na budućnost. Neokonzervativci Amerike su konačno našli zlog neprijatelja za kojim su tragali sve od pada Sovjetskog saveza. Jedan propali islamski pokret je transformiran u ogromnu revolucionarnu silu iako je veliki dio te sile postojao samo u ljudskoj mašti. „Ta sila je postala sljedeći u nizu fantomskih neprijatelja.“

Treći dio knjige *Moć košmara*, nazvan „Sjenke iz pećine“, obrađuje period od 11. septembra 2001. godine, s retrospektivom dešavanja u vezi s pojavom prvih „terorista“. Budući da je cijela knjiga transkript dokumentarne TV-serije iz tri dijela, ovaj dio je produciran tako da i osobe koje nisu gledale prethodne dijelove mogu razumjeti o čemu dokumentarac govori. U ovom, trećem dijelu, rasvijetljene su neke od najvećih zabluda, prikazan način kreiranja mita o terorizmu kao prijetnji svijeta, precjenjivanje moći terorista i stvaranje iluzije o veličini lika i djela Bin Ladena. Stvorena je dramatična i moćna slika Bin Ladena, prema kojoj on dobija imidž svemogućee osobe, lidera velike terorističke mreže. Amerika ima misiju „suzbijanja svjetskog zla“. Ljudima su plasirane priče o velikim planovima koje je el-Kaida pripremala, poput scena strašnog čudovišta iz filma „Godzila“. Međutim, koliko se u tim nastojanjima pretjerivalo govori podatak, koji navodi sam autor, da ne postoje dokazi da je Bin Laden koristio termin el-Kaida prije 11. septembra 2001. godine, kad je shvatio da je to ime koje je njegovoj grupi dala Amerika. Druga zanimljivost je stvaranje lažne slike o Bin Ladenovom skrovištu kao kompliciranoj višetažnoj tvrđavi s razvijenim sistemom ventilacije, računarske i telefonske mreže, tajnim izlazima... Međutim, sve što je pronađeno prilikom američkog otkrivanja skrovišta terorista bilo je nekoliko malih pećina. Knjiga na vrlo objektivan način govori i o tzv. modelu prevencije, prema

kojem se ljudi zatvaraju *zbog onog što bi mogli uraditi* u budućnosti... Priča o „dobru i zlu u svijetu“, koja je počela prije više od 30 godina, u vrijeme kada su političari nudili „bolje sutra“, počela je da se raspada. Iz raspada proizašle su dvije grupe – **islamisti i neokonzervativci**. Nijedna od ovih dviju grupa nije uspjela u svojim pokušajima transformacije svijeta. Samo su, zajedno, proizvele fantaziju straha, koji je političarima poslužio kao alatka za održavanje moći.

Amerika je sebi pripisala ulogu „svjetskog policajca“, a neokonzervativci su načinili mit u kojem su Amerikanci predstavljeni kao unikatna nacija, čija je sudbina da se bori protiv zlih sila u svijetu. Međutim, destruktivna moć individualizma učinila je da Amerika sama stvori savremeni, „lažni mit“, svoj **izmišljeni košmar**. Vodeći se onom Gebelsovom: *deset puta ponoviti laž i ona će biti prihvaćena kao istina*, moć košmara je zahvaljujući moći medija postala „stvarna iluzija“. Amerika je postala kinoplatno na kojem je prikazivan vješto režirani film. Scene koje nisu odgovarale ovoj kinoprojkciji su „odsječene u montaži“. I to je postala američka stvarnost.

Adam Curtis je na jednostavan, naratorski način, razotkrio principe po kojima funkcionira „borba protiv terorizma“, a veliki broj dokaza iznesenih u knjizi bez aduta ostavlja sve one koji bi došli u iskušenje da je proglase „teorijom zavjere“...